

Interview in 1997 over het verblijf van Wim Snoek (geb 1922, Govertzoon) in kamp Vught

Dit is een weergave van de gesproken tekst - waardoor het wat moeilijk leest; ten behoeve van de leesbaarheid heb ik hier en daar wat woorden weggelaten (Ria Snoek, geb 1954, Johandochter)

Interview Hr. W. Snoek

datum/plaats: 7-10-'97 Balkbrug.

Meneer Snoek, waar en wanneer bent u geboren?

-27 juli 1922 in Gorinchem

En hoe was de gezinssamenstelling?

-Mijn vader is gestorven toen ik 8 maanden oud was en toen is mijn moeder... ik heb een broer en een zuster. Ik was de jongste. Die zijn verhuisd van Gorinchem naar Renkum na verloop van tijd en is mijn

Wanneer bent u in 'Vught' terecht gekomen en hoe ging dat in z'n werk?

-Moet ik even kijken.....ik ben gearresteerd op... 27 okt 1943

en waarom?

-Omdat ik assistent.... ja hoe noem je dat.... Ja titels zijn zo moeilijk. Ik was in Hoornaar, bij een boer om daar in de omgeving plaats voor onderduikers te zoeken. Voor de Landelijke Organisatie - waren een paar onderduikers- beter bekend onder: L. O. En ik ben daar gepakt door verraad. Ik zou jongens krijgen, die gepakt zijn en die tijdens het verhoor hebben doorgeslagen en verteld, tenminste zo neem ik aan dat de zaak is ontwikkeld. En toen hebben ze in plaats van die jongens, zijn er niet die twee jongens gekomen maar een man van de Sicherheits Dienst die zich uitgaf als onderduiker en zich daardoor in onze organisatie drong. En na drie dagen beweerde, bij de boer waar-ie ondergedoken was, dat hij naar huis moest, naar Rotterdam om kleding te halen. Kennelijk heeft hij de SD toen ingelicht en toen zijn wij de nacht daarop met z'n allen gepakt. We zijn toen overgebracht - en dat was in de nacht van 26 op 27 oktober 1943 om 2 uur 's nachts - naar het bureau Haagse Veer. 'k Heb het daar nogal moeilijk mee gehad omdat ik het gevoel had dat ik de aanleidende oorzaak was dat de anderen ook gepakt werden. Want er zijn toen in die nacht denk ik, 9 gepakt en ik heb het grote geluk gehad dat ik... Dank zij het feit dat er een meisje uit Renkum, mijn woonplaats, die ik goed kende, die zelfs nog bij ons in de zaak had gewerkt, en die was daar bij de kinderplicht en die heeft onmiddellijk gezorgd dat er iemand bij mij kwam met potlood en papier en ik heb gelukkig de rest kunnen waarschuwen daardoor. Zij is 's avonds nog naar Renkum gegaan en heeft precies verteld wat er aan de hand was. En na het verhoor ben ik op 10 nov. naar 'Vught' gegaan. Ik heb in mijn zeer summier bijgehouden dagboekje staan: "Het viel de eerste twee weken niet mee, toen prima, dank zij reuze pakketten en een baan bij Philips." Ik had een oom die had een mogelijkheid om illegaal berichten in 'Vught' en uit 'Vught' te krijgen en die heeft iemand die daar in 'Vught' zat gezegd: "Mijn neef heeft een heel zwaar verhoor gehad en probeer die bij het Philipscommando (2a) te krijgen". Nou ben ik dus technisch zeer dom en ze hadden niet zoveel aan me. Maar ze gaven me een heel dom baantje aan de lopende band waar radio's gemaakt werden; die radio's die moesten gecontroleerd worden en dan maakten we heel veel herrie en dan luisterden wij onderwijl naar de Engelse zender. Het was heel komisch, wat we een keer meemaakten: er was een grote overwinning in Noord-Afrika geweest en alle gevangenen waren in een bijzonder goeie stemming daardoor. En toen van het 'burgercommando van Philips - die had er ook burgers zitten - kwam over de intercom: "Mijne heren, wij kunnen ons uw vreugde voorstellen maar dit lijkt ons hier niet de juiste plaats om het te uiten." Dat was tuurlijk wel heel leuk. We moesten wat langer werken als degenen die in de buitencommando's zaten, maar werden meteen, als we thuis kwamen - tenminste... thuis, in de barak kwamen, werden we opgewacht en iedereen vroeg ons het hemd van ons gat. Wat we gehoord hadden die dag. Zodoende bleven wij goed op de hoogte. En helaas, op 22 januari ('44) moest ik weg naar Utrecht en was ik verstoken van frisse lucht en alles.

Wist u van te voren over het bestaan van het kamp Vught?

- Ja, ja ja...

Dat was bekend...

-Ja..ja..ja..

De verhoren die u heeft gehad wilt u daar iets over kwijt of liever niet?

-Liever niet, nee.

Praten we niet over. Wat kunt u zich herinneren van de aankomst in het kamp Vught?

-Ik wou nog wel toch iets van het verhoor zeggen: Dat ik waarschijnlijk mijn mond niet had kunnen houden als ik niet zo ongelofelijk geholpen was door de Rotterdamse Politie! Die op alle mogelijke manieren, zelfs met leugens, mij wisten te bewegen om m'n mond te houden. Er wordt vaak kritiek gegeven op de Nederlandse politie in oorlogstijd. Ik kan alleen maar dit zeggen, dat zonder hun, ik niet geloof dat ik mijn mond had kunnen houden. Dat is buitengewoon geweest!

Nou, dat mag ook wel gezegd worden!

-Ja.

De aankomst in Vught... met de trein?

-Ja per trein. Ik had het geluk... ik had een grote koffer bij me en ik was nogal... ja.. knap verzwakt door dat verhoor. Dus ik zag er erg tegenop... Maar toen we allemaal in de rij stonden kwam degene die mij het zwaarst verhoord heeft, nl. Ries Jansen - een Nederlandse SD-er, een berucht figuur, een van de weinigen die de doodstraf heeft gekregen, die kwam en die zei, op mij wijzende: "Hij moet geboeid worden." En toen had ik het grote geluk dat een ander m'n koffer moest dragen. En wat heel leuk was maar ik weet niet of datja..... we moesten ons uitkleden enne... de boer waar ik ondergedoken zat was er ook bij en die zei tegen een SS-er "Meneer, moet het hemd ook uit?" Dat zijn van die...ja..

En dat was al in 'Vught' zelf?

-Dat was al in 'Vught'. De eerste dag.

En u kreeg....

-Kleding, gevangenskleding en...ja... wat zal ik daarop zeggen?

En aan uw voeten? Uw eigen schoenen, of werden het gelijk klompen?

-Gelijk klompen dacht ik. En dat was wel een van de problemen. Dat was het trouwens de hele gevangenschap geweest. Je had dan geen... later had je alleen maar voetlappen enne ja, je kreeg altijd iets. Of er zat een spijker in zo'n klompschoen of wat ook maar. Dat was altijd een probleem om je voeten maar een beetje goed te houden

De reactie van de Vughtse bevolking. Ik neem aan: U moest van het station naar het kamp lopen.

-Kan ik me eigenlijk niks meer van herinneren. Ik weet wel toen wij terug gingen... toen wij van 'Vught' naar Utrecht gingen, dat wij moesten tekenen dat wij nooit of te nimmer iets zouden zeggen - of wat ook - wat er in het kamp Vught was gebeurd. En we kwamen in de trein en daar zaten gewoon burgermensen, die begonnen ons meteen te vragen. Waarop een van de Nederlandse agenten zei: "Jongens, wat heb je nou net ondertekend?" Toen zijn wij enorm door de medepassagiers eigenlijk, die gaven weg wat ze hadden aan eten en weet ik wat. En wat dus ook wel vermeldenswaardig is: de voedselpakketten van Mevrouw van Beuningen die enorm haar best heeft gedaan. (zie *eindnoot 1*) Bijv. de boer waar ik bij ondergedoken was (*Blokland Sr; RS*) en die in 'Vught' zat moest met medegevangenen de tuin bij Mevr. van Beuningen (1) klaarmaken en toen heeft de vrouw van de boer (*mevrouw Blokland*) met een wit schortje voor, alsof ze daar dienstbode was, haar man bediend van eten. Dat was natuurlijk heel moeilijk om dat emotioneel... hij wist niet wat hem te wachten stond, dat hij door z'n eigen vrouw te eten gegeven zou worden. Maar dat waren natuurlijk uitzonderingen.

En kreeg iedereen voedselpakketten?

-Zover ik weet kreeg iedereen voedselpakketten en ik weet wel dat er een 'Pakket-Sperre' was en mevrouw van Beuningen (1) heeft er als een razende tekeergegaan tegen alle Duitse instanties en 's avonds werd die 'Pakket-Sperre' opgeheven. En wij moesten die pakketten, als 'Vught-arbeiders', moesten wij altijd later halen en toen was die (Sperre) net opgeheven ,dus wij konden wel onze pakketten halen en de rest niet. En daar zat in mijn pakket toen een hele grote gerookte paling. (2c) Die was niet van Mevr. v Beuningen maar van thuis en die hebben we meteen maar in een vrolijke stemming in stukken gesneden. En ja, je kreeg natuurlijk... ik had als slapie een kapitein van het Nederlandse leger... ene kapitein Brummelman. En die kreeg altijd van zijn vrouw een grote apothekersfles, een bruine apothekersfles met een mooi etiket erop dat driemaal daags een eetlepel, en dat... precies... nou ja, het zag er zeer duur en zeer ernstig uit, maar er zat advocaat in de fles. Wat misschien wel leuk is om de verhoudingen daar te laten zien: Ik had als jochie een vriend wiens vader pruimde. En daar hadden wij een keer pruimtabak gestolen en hadden sigaretten van gedraaid en de vader was zeer streng. Maar toen zijn we zo vreselijk ziek geworden, van die pruimtabak te roken, dat hij zei nou... of dat 't nou een eigen zoon was of dat het een vriendje van die zoon was, die kregen gewoon een pak slaag. Zo ging dat

vroeger. Die zei tegen z'n vrouw: "Nou, ik zal nou maar net doen of ik het niet weet, want ze hebben de straf al zo te pakken." Die komt in Vught terecht, omdat zijn zoon - die marechaussee was - was ondergedoken in uniform, met wapen plus joden die hij weg moest brengen; en toen pakten ze z'n vader en moeder als gijzelaar, en die vader kwamen in 'Vught'. En ik ging op een avond naar hem toe en 'k zei; "Ah, Veldhuizen, (2b) heb je niet een beetje tabak voor me, want ik heb nog geen pakket gehad?" Hij begon te grinniken en zei: "Ach jochie, je bent van die tabak van mij al eens een keer zo vrees'lijk ziek geweest, zou je dat wel doen?" Maar dat waren dan toch wel ergens hele leuke dingen. En het grote voordeel was voor mij in 'Vught': Je kon door de lappen, de zg. lappen die je had, de driehoeken, kon je dus zien met wie je te maken had. Een rooie lap was een politieke. Nou, dan wist je wel: dat zat wel goed. Maar een groene was een misdadiger, dus die bleef je uit de voeten en een zwarte was een zwarthandelaar, dus die bleef je ook wel uit de voeten. Want dat waren natuurlijk niet de besten. Maar dat was later in andere Duitse gevangnissen eigenlijk de ellende: dat je nooit wist wie je kon vertrouwen. Want je zat daar met misdadigers, en alles zat door elkaar en dat was, vond ik, het grote voordeel van 'Vught'.

Mocht u nog iets van thuis... ja, u werd opgepakt dus het is onzin om te vragen of u nog iets mee mocht nemen...

-Ja ik moest mijn koffer meenemen.

U moest uw koffer meenemen.... ja, daar had u het net over... maar mocht u het ook houden in het kamp?

-Nee...alles ging meteen.....Maar daar heb ik me altijd over verbaasd: Ik ben in totaal in 10 gevangnissen en kampen geweest... dat toen ik ontslagen werd, als z.g. vrij arbeider dan, dat ALLES aanwezig was.

U kreeg uw koffer terug?

-Ik kreeg de koffer terug met de hele rataplan. Waar die koffer uiteindelijk is gebleven? Ik denk dat ik hem een keer ergens heb weggegooid want het was ballast. En dat kon je niet hebben. Maar... dat kan ik me allemaal niet precies herinneren. Ik weet wel op het moment... Wat me ook verbaasd heeft dat wij verdienen... nou weet ik niet meer hoeveel dat was....Wij verdienen als gevangenen of 5, of 10 Pfennig per uur.... dat weet ik niet meer. Dat toen ik ontslagen was, kreeg ik later op het adres waar ik als z.g. vrij arbeider - we zaten in een bioscoopzaal - kreeg ik bericht dat ik kon in de gevangenis iets van 58 Mark ophalen. Er zat een oneindig lange loonstrook bij. Er was Winterhulp afgehouden, allerlei premies afgehouden maar precies bijgehouden hoeveel uur ik gewerkt had á 10 Pfennig per uur.

Bij Philips??

-Nee, van de Duitsers. Dat heb ik altijd heel vreemd gevonden.

Maar waar kwam dat geld vandaan dan?

-Van de Duitse Staat. En het was zoiets... ik heb op een zaterdagmiddag dat geld opgehaald en ik zeg: "Jongens, dat is bloedgeld, dat maken we vanavond gelijk op." En het enigste dat je toen nog kon krijgen in Duitsland was appelwijn. Wij wisten het verschil tussen appelsap en appelwijn niet. Dat had problemen gegeven natuurlijk.

Kunt u zich nog wat van de huisvesting herinneren?(Vught)

-Ja, de huisvesting was in barakken. Voor mijn gevoel voor ongeveer een dikke tweehonderd mensen. Maar dat kan ik mis hebben, dat weet ik niet. Ik weet niet of ik dat zuiver heb. Drie bedden boven elkaar en het was de kunst om het bovenbed te bemachtigen want dan had je geen last van het sto dat naar beneden dwarrelde. En waar de onderliggenden dus wel last van hadden. En bovendien, je had nog wel eens een keer dat je voetencontrole kreeg .En dan kwam de SS midden in de nacht. Die kwam kijken of je schone voeten had en als je vuile voeten had ging je de wasbak in. En dat was op een bovenbed wat makkelijker te voorkomen. Als je het middenbed had, dan was je altijd de pineut. Maar ja, verder heb ik het in 'Vught'... ja... je moest iedereen aankijken die je passeerde van de bewaking, en al die dingen meer.

En de hygiëne, hoe was dat?

-Redelijk vergeleken bij wat we later meemaakten.

Het was schoon?

-Nou ja... redelijk ja... er staat mij niet iets van voor... wij hadden dus elke week, ook 's zondags, dat was de zondagsbezigheid: Luizencontrole. Dan moest je dus voor een... dat waren de medegevangenen... die de controle uitoefenden, en dan moest je daar pierikie-nakend moest je langs de luizencontrole lopen. En, een luis,

die had waarde in 'Vught'. Want dan kreeg je schoon goed, als er een luis bij je gevonden werd. Dus een luis werd verkocht! Als er een was.

A raison van??

-Nou ik weet niet meer hoeveel dat was. Maar wij mochten bijvoorbeeld ... we hadden ook in Vught kampgeld. Daar konden we dan, ik meen, tien sigaretten in de week van kopen.

En dat kreeg u?

-Hoe dat precies werkte kan ik me nu niet meer voorstellen, dat is te lang geleden. Maar we kregen papiertjescoupons van een gulden of zo en daar konden we shag mee kopen en daar kon je nog andere dingen van kopen, iets.. ja 'k weet niet meer wat. Want ik heb dat altijd aan sigaretten uitgegeven.

De privacy. Had u enige privacy?

-Nee, nee, dat was er niet. Had je ook niet zoveel behoefte aan. Want je... Ja, nogmaals, je had het grote voordeel dat je daar met... je kon je eigen mensen uitkiezen. Je wist: of ik moet bij de mensen met het "P" nummer zijn, of je moest zijn bij de rooie. De rest, dat kwam 'niet im frage'.

Dan kom ik gelijk op de volgende vraag: de onderlinge verhoudingen, ruzie etc.?

-Nou, ik weet wel... er waren wel strubbelingen maar toch niet ... niet... nee, over het algemeen niet. Over het algemeen, voor zover ik mij kan herinneren is er nooit.... maar ja, je kon je natuurlijk ook geen vechtpartijen of zoiets permitteren, want dan had je onmiddellijk de SS op je dak. Wat mij dus bijgebleven is, heel sterk van 'Vught', is het cabaret op oudejaarsavond.

Kom ik direct op, mag dat?

-ja, ja,

De kampbewaking. Er zaten hele goeie en er zaten hele slechte tussen. Kunt u zich voorvallen herinneren, namen...?

- We hadden een kampbewaker, dat was een SS-er, die kwam uit Renkum - dat is dus mijn woonplaats - en ik weet nog dat die ouwe Veldhuizen (2), waar ik het eerder over had - van die tabak - die zei:"O, jij bent er een van die en van die..." Nou weet ik de naam niet meer..."maar je liep altijd met je klep-boks los." Maar ja, die Veldhuizen was een man met een heupafwijking, die liep heel erg kreupel en hij had iets van Raspoetin, dat was een vent waar je niet gauw iets tegen in bracht, dus die SS-er durfde niet eens tegen hem in te gaan eigenlijk. Die ging dus af... het zal je gezegd worden."Je had de klep-boks altijd los!"

Namen en zo zijn u niet meer bijgebleven?

-Wat ik u zei: die kapitein Brummelman.....er zaten nog twee jongens uit Renkum. Die hadden een moordaanslag gedaan op een NSB-Politieman uit Wageningen... maar dat was mislukt.

Ja maar wacht even... Ik bedoel dus niet medegevangenen maar de bewaking.

-Volgens mij heb ik daar Himmler nog eens gezien.... nee verder....

Was er verschil tussen Kapo's, de gevangenenbewaking, de SS-er etc?

- Ja, nou ja, de Kapo's waren soms erger dan de bewaking. Daar had je Frits van de toren, zeiden ze altijd, bij de ingang. Die dronk 'anti-vries' en was dan in de lorum en was een heel beroerd mens. Maar ja, dat was een communist die al 13 jaar vastzat, dus die was ook niet normaal meer. Maar nee, verder zou ik me van de bewaking... kan ik me weinig herinneren.... ik kan me alleen nog herinneren dat we bij Philips, onder de lopende band, hadden wij een soort komfoortje gemaakt en daar zaten wij op te brutselen. (*wat is dat?*) En de SS-er, die daar rondliep, was zo'n stommeling. Dan rook-ie wat, maar hij had helemaal niet in de gaten hoe of wat wij deden. Maar er was een luchtmacht-officier die had daar een radio gebracht die wij moesten repareren. En die liep al ruikende en die greep in ene keer onder die band, dat komfoortje, dat pannetje of wat er op zat en die proefde daar wat van en die zei:"Prima!" En die schoof het weer keurig onder de lopende band en die deed verder niks.

Uw gevoelens t.o.v. de andere gevangenen: waren er bij wiens bloed u wel kon drinken?

-Ik zal zeggen: daar stond ik tamelijk neutraal tegenover. Ja, je had je eigen groepje eigenlijk, in 'Vught'. Maar nee, daar weet ik weinig meer van.

Discipline?

-Ja, wat mij dus heel erg bijgebleven is, is dat er een keer 's nachts iemand gestorven was, maar die was nog niet afgeboekt. En dat lijk moest in de kruiwagen mee naar de appèl plaats. Dat was natuurlijk iets... zo iets... dat tellen, dat eeuwige tellen! Dat was iets verschrikkelijks. En dat appèl, dat was ook een ramp. En ik heb me heel erg beledigd gevoeld dat een keer het zoontje van de kampcommandant het appel afnam. Een snotneus van een jaar of tien. Daar stond je dan met honderden volwassen kerels van "Mutze ab, mutze auf." corrigeren.... en die appèls die waren wel....

En dat was.. hoe vaak?

-Elke morgen en ik denk , elke avond.

En straffen en dergelijke?

-Ja, je kon in de 'rozentuin" komen. Dan moest je bij de poort in een soort hok de hele dag zo'n beetje in de houding staan. Maar dat heb ik nooit meegemaakt gelukkig.

Vanwaar die naam:"Rozentuin?"

- Dat weet ik niet, ik weet niet waar dat woord "Rozentuin" vandaan kwam. En ik had dus later... ze merkten dus dat ik erg dom was op gebied van techniek. Dan gaven ze mij een papiertje en dan moest ik in het magazijn iets halen waarvan ze wisten dat het er niet was. Dus met dat papiertje kon ik de hele dag heen en weer lopen. En dat was een voordeel want in die afdeling.... dan kwam ik in de afdeling van de jodinnen en dan kon ik weer briefjes meenemen voor hun mannen en als tegenprestatie stopten zij m'n sokken... En dat was heel eigenaardig... dat tijdens het verhoor, daar werd ik helaas door een oud-Renkummer, wat ik niet in de gaten had, dieik dacht op een gegeven moment:"Dat is onze Lieve Heer!"... Die wist alles! Die wist in Renkum precies hoe je van de ene straat in de andere kon komen. Die zei:" Je liegt dat je uit Renkum komt, noem alle slaggers maar eens op". Hij was slagersknecht geweest en prompt vergat ik zijn baas. En toen zei die: "en Reyers dan op de Waterweg?"

Daar werd ik helemaal... ik denk: "Ja, is die man almachtig??" En toen in ene keer toen zegt-ie:"En nou vertel me maar eens over de familie Diegne". Dat was een joodse familie, een joodse bakker in Renkum. Maar die is vertrokken toen ik nog een klein jochie was. Maar ik kon het me nog wel herinneren. Toen denk ik: "Ho, dat weet je dus niet dat ik dat niet..." , die was toen allang weg.... En die Diegne, een dochter daarvan, kwam ik weer in 'Vught' tegen. Ja, dat is heel typisch.

Nu kom ik op de ontspanning, cabaret. film, sport, enz.

-Ik was vroeger bevriend met een jongen waarvan de vader zeer streng Calvinistisch was, een hele sympathieke man maar z'n handen zaten wel los (2). Zoals bij de meeste vaders in die tijd. En wij hadden pruimtabak van hem gestolen. En daar sigaretten van gedraaid en daar zo ziek van geworden dat de pa zei:"ik zal ze maar niet straffen, ze hebben de straf wel te pakken." Hij is later opgepakt omdat zijn zoon marechaussee was en onderdook met de joden die hij moest arresteren, in Uniform met wapen. En de ouders werden daarom naar 'Vught' gestuurd omdat ze hem niet te pakken konden krijgen. En ik ging op een avond naar hem toe en vroeg:"Veldhuizen, heb je niet een beetje tabak voor me? Want ik heb m'n pakket nog niet." En toen begon-ie gemeen te lachen en zei:"Och jochie, je bent al eens een keer zo vreeslijk ziek van mijn tabak geweest, zou je dat nou wel doen?"

Maar wat cabaret betreft, we hebben daar een groot cabaret gehad op oudejaarsavond 1943. En dat zie ik nog eigenlijk voor me. Daar was een... daar zaten ook de SS-ers bij. En... er zat een hele ouwe man met een baard - hoe ze dat allemaal voor elkaar kregen dat weet ik ook niet - pluis, touw of wat ook... zat op een bankje in het park, zat in zichzelf te mompelen. En daar komt een heel leuk knap jochie - dat was waarschijnlijk een kind van een van de gijzelaars - en die ging bij hem op die bank zitten en die begint te praten met die ouwe man. En die oude man zei:" Ik ben zo slecht, zo verschrikkelijk slecht, laat mij maar. Hoe eerder ik dood ga hoe liever of het me is..." Enfin, dat ging dan tot in het oneindige verder, dat joch die maar probeerde:"Ja maar... zus of zo". "Ik ben zo slecht!" En precies toen de klok twaalf uur sloeg, toen rolde die man van de bank af en zei:"Ik was het jaar 1943." Dat was heel.... en wat mij altijd nog ook bij blijft, en daar lachen m'n kinderen altijd om... We hadden in onze barak ene Willy Siebelee.... Gek dat je die naam na 54 jaar nog weet... en die zong voor de radio de smartlap:"Die straatjongen van Rotterdam." En dan lag iedereen werkelijk... nou diep ontroerd... als hij dat zong! Ik heb dat zelf ook op een plaat of op een band want we zijn binnenkort 50 jaar getrouwd en ik heb al gezegd: "Dat moet dan gezongen worden!" Die smartlap... dan zie ik alles weer voor me. En ja verder, ja humor... ja je was natuurlijk ook vaak moe van het werken en alles. Je lag vroeg op bed. Kan me nou niet zover.. maar ik moet eerlijk zeggen: 'Vught' is voor mij de beste periode van m'n gevangenschap geweest.

U had het net al even over voedselpakketten.....

-Dat was... ook ,over humor gesproken....

Van onze organisatie lag een keer op een van de vergaderingen een heleboel tabak. Ik zei: "O, dat is zeker voor alle medewerkers?" Toen zei ze: "Nee, daar moet je eerst voor in 'Vught' zijn, want dat is voor onze mensen, die in 'Vught' zitten. Die krijgen dat. Ik zeg: "nou dan moet ik zien dat ik daar gauw kom." Dus, ik werd altijd zeer ruim van tabak voorzien door de LO-LKP en daar werd ik enorm geholpen met die voedselpakketten. Hadden wij natuurlijk, dank zij het feit dat je een textielzaak had, een mogelijkheid van ruilen enzo wat... was dat bij ons niet zo noodzakelijk. Maar, daar werd behalve de pakketten die je dus van je familie kreeg, had je regelmatig Rode Kruis pakketten waar veel goeie dingen inzaten. En het eten zelf was... als je dat 's morgens in Vught.... Ik zal mijn hele leven geen knolraap meer eten. Wij noemden dat "Duitse Ananas". Maar wat bijvoorbeeld ook humor was: je kreeg 's morgens bij je brood, kreeg je soep. En je kon precies zien wie daar net nieuw in Vught waren, want die renden zich 's morgens te barsten om het eerste bij die soep te zijn. Maar wij bleven zo lang mogelijk zitten want onderin zat nog wat 'dik'. En die nieuwkomers die dachten dus: "zo vlug mogelijk.." en wij bleven zitten totdat niemand meer ging bij wijze van spreken en dan gingen wij als een haas nog een beetje koolblaadjes....

Een klant van mij uit de Betuwe waarschuwde me dat ik opgepakt zou worden omdat ik te stom was om bang te zijn. Waarop ik zei: "Nou dan stuur je me maar een pakket wanneer ik in 'Vught' zit." Toen nog niemand anders mijn adres wist, kwam zij bij mijn moeder en vroeg of ze wat van mij wist. En mijn moeder zegt: "Ja, we hebben bij geruchte gehoord dat-ie vandaag naar 'Vught' zou gaan. Maar we weten nog niks. We weten geen adres of nummer of wat ook...." Dat mens is naar huis gegaan. Pakte een roggebrood, een stuk spek en een pakje boter in een bruin papier met een stro-touw eromheen en zette daarop: 'WIM SNOEK VUGHT'. En ziedaar het wonder wat geschiedde: Het was m'n eerste pakket toen ik het 't meest nodig had. Later heb ik dus pakketten van thuis gekregen. Maar dat eerste pakket is me natuurlijk wel het meest bijgebleven. Temeer daar het echt een wonder was dat het overgekomen is. En we hebben later ook, dank zij mevr. v. Beuningen (1), die zich enorm voor ons uitsloofde en ook op de juiste manier met de Duitsers wist om te gaan daar. Dan eens een keer met vleierijen en een andere keer met een grote bek te geven heeft zij ook diverse 'Pakket-Sperres' weten op te heffen. En die heeft gezorgd dat wij regelmatig van het Rode Kruis goede voedselpakketten kregen. Want het eten in 'Vught' was niet best. Maar niemand had dat eigenlijk zo zeer nodig. We kregen genoeg.

En iedereen kreeg die voedselpakketten?

-Die kreeg iedereen. Zover ik weet hoor!

Kunt u zich in uw herinnering bijgebleven voorvallen beschrijven? Zoals bijv. wat u zojuist al aanhaalde: het bezoek van Himmler, Rauter of andere hoogwaardigheidsbekleders.

-Ja ik weet dat, ik meen, dat Himmler geweest is. (3) Die heeft zomaar iemand die hij in het kamp tegenkwam, en die hij (Himmler) sprak en die zegt hoe een ellende het was dat -ie van huis en haard verdreven was. Heeft hij (Himmler) zo maar gezorgd dat die man vrij kwam. Heel gek. Hij zegt: "Nou, laat die man maar los!" Het schijnt ook... ik heb wel van mijn ex-medegevangenen gehoord; die hebben bezoek gehad in 'Vught'. Maar schijnbaar was ik een zwaar geval want mijn moeder heeft het aan alle kanten geprobeerd maar die is nooit... die is wel bij Mevr. v. Beuningen (1) geweest en heeft alle mogelijke moeite gedaan. Maar het is haar nooit gelukt. Later in de gevangenis in Utrecht wel, daar heeft ze me wel bezocht maar in 'Vught'.....terwijl de anderen... dus.... schijnbaar was daar een mogelijkheid, maar dat kan ik me niet herinneren. Ik heb nooit iets van bezoek of wat ook gehad... en de brieven.... ik heb een tijdje geleden een brief uit 'Vught' aan uw organisatie gegeven. Daar heb ik nooit wat van gehoord... ik heb ze ook een tabaksdoos gestuurd en daar kreeg ik zo'n ontzettende enthousiaste brief over. Ik had eennou, ongeveer dit formaat... ietsjes langer misschien... en daar had ik mijn initialen: W.S. P1138 (*de P is voor Politieke gevangenen; RS*) op gesoldeerd en die lag hier toch in een la en... nou, wat doe je ermee...die heb ik dus naar Utrecht gestuurd naar het secretariaat... die waren daar vreselijk enthousiast mee. Ik kreeg een brief alsof ze goud hadden gekregen enne... of ze de brief erbij mochten. Want ik noemde dat altijd mijn verhuisdoos. Ik gebruikte het altijd met de jeugdvoorlichting en dan zei ik altijd: "Dit was mijn verhuiswagen." En dan vroegen ze ook altijd: "Wat zat er dan in?" Nou daar zaten dan sigarettenpeuken in, een stompje potlood wat... nou ja, wat nog meer waard was als goud, want in Vught kreeg je eens in de zes weken een ...nou ja, zo'n stukje papier. Dat mocht je dan aan twee kanten volschrijven met een potlood en dat moest je weer inleveren, dat potlood. En daar zat een stukje ijzerdraad in en een paar lucifers en een kaftje van een lucifersdoosje; dat was dan de verhuisdoos. En daar waren ze vreselijk enthousiast over en ik moest lachen toen ik nu van mijn ex-medegevangenen hoorde "Nou", zeiden ze, "Die tabaksdoos van jou die lag daar op een ereplaats (*in museum Kamp Vught; RS*) gewoon". En toen heb ik ze later dus nog een brief, die mijn familie nog had, die ...uit 'Vught'...die heb ik ze gestuurd met een paar enveloppen... Maar daar heb ik nooit iets op teruggehoord, maar goed, dat is niet van belang..

Ook naar Utrecht?

-Ja, die heb ik ook naar Utrecht gestuurd.

Daar kunnen we wel eens achteraan gaan...

-Nou, dat hoeft niet voor mij. Ik zit niet om dat bedankje verlegen. Ik was... heel, ik weet niet waar ik die brief... die moet nog ergens liggen die over die tabaksdoos (het bedankje). Ik dacht: "mens, mens, voor dat ouwe bliken ding!".

Ja, daar zijn we erg gelukkig mee.

Dat is gek. Dat gaat hier weg als wij dood zijn hè? Ja daarom, dan kan dat beter in het museum terecht komen. Ik heb meerdere dingen ook aan een ander museum in Schiedam gegeven. Ook poststukken nog uit die tijd en die vonden dat heel interessant want ze konden daardoor zo zien: politie bureau Rotterdam, 'Vught', Utrecht, Wesseling... de hele rij konden ze zo volgen.

We dwalen af... Het Bunkerdrama, wat weet u zich daarvan te herinneren?

Wij hoorden er alleen maar geruchten over. En de geruchten die wij hoorden dat was dat die Bunker was nog maar net klaar eigenlijk en daar dreef nog salpeterwater langs de muur en dat die vrouwen dat in hoogste nood /dorst opgelikt hebben en dat daardoor eigenlijk zoveel slachtoffers gevallen zijn. En wij hoorden later dat - of dat nou via Rode Kruis of iets gegaan is - dat er naar Berlijn geschreven is wat er gebeurd was en dat daarop de commandant van 'Vught' ontslagen is en wij een nieuwe commandant kregen.

Maar het waren bij ons natuurlijk allemaal geruchten. Ik denk dat de buitenwereld er misschien meer van wist als wij. En wat mij heel erg bij is gebeven, dat er een keer Franse jonge jongens opgehangen zijn. En dat die, toen ze langs marcheerden, de Marseillaise zongen. Dat was ook wel heel indrukwekkend...

Heeft u er iets van gezien?

-Nee, niks van gezien.

En dat was dan ook zo'n vaste uitdrukking in 'Vught': "Ja, hier kom je alleen uit als je bij Joep de pijp uitgaat". Dat was de crematoriumbaas. En dat was dan.. nou ja... als je die rook zag dan zei je: "Jongens, daar gaat er weer een!"

Mishandelingen, moord, heeft u daar iets van gezien?

-Ja je krijgt of een trap of weet ik wat, ja de uitdrukking: "Je drukken" dat was natuurlijk... dat probeerde je overal en altijd in elke gevangenschap. Je moest niet opvallen. Want dan kreeg je een oplawaai. Maar echt... ja, ja, je zou dat appèl een mishandeling kunnen noemen, want je stond daar uren en dat was... ik kon slecht staan dus het was voor mij wel een hele zware penitentie. En ondanks dat had je daar ook nog weer het lachwekkende dat... eigenlijk de waanzin ten top... Het summum van verzet was om te roken op de appèlplaats. En als ze dan ergens een rookwolkje zagen en ze vlogen eropaf dan was dat dertig meter verder, was die peuk. En dan moest je dat... (demonstratie rook uitblazen), zo rookte je dan. Het was je eigen onnodig in gevaar brengen. Het was natuurlijk toch wel erg leuk hè? En dan dat - wat ik u noemde - dat lijk in die kruiwagen, dat blijft je ook bij he? En dat zinloze van dat tellen, dat stomme getèl!

En als er nu eens iemand ontbrak?

-Dan kon je uren en uren staan. Maar dat was aan de andere kant wat ik u dus vertelde.....Die Veldhuizen - van de tabak (2) - zijn vrouw was een mens die met geen tien paarden uit haar fatsoen was te krijgen, en die kwam terug uit 'Vught' en toen zei ze: "Ja, ach ik dacht ik zit hier nou, ze zeggen dat hier zo'n goed ziekenhuis is, 'k heb me daar maar aan de breuk laten helpen, wat allang eerder had moeten gebeuren." En dat was heel leuk. Dat gezin, toen die vader en die moeder opgepakt werden, werd dat gezin opgeheven. Dus wij kregen bij mijn moeder thuis een meisje van ... ja... ik denk toen.. 14 jr. en die kwam helemaal bij ons in huis. En toen kwam haar broer vertellen: "Vader en moeder zijn weer thuis." Maar, ze was binnen de tien minuten terug want ze zegt: "Ik moet van m'n vader eerst vertellen dat het met Wim goed is." En toen heel, heel komisch... ze was niet geschikt om in de huishouding te helpen dus m'n moeder zei: "Nou, probeer maar of je in de winkel..." Ja, dat lag haar wel. Toen, mijn broer zat ook in het verzet, en die zei: "Nou ja Eef (4), jij bent zo'n klein opdondertje, jij valt niet op. Je moet het zelf weten, maar durf je voor mij wat koeriers-dingen...?". O ja, zij deed dat wel hoor. En na de oorlog toen zei mijn moeder: "een handige bliksem. Je moet zien dat je die in de zaak krijgt." Ik zei: "Nou, die Eef da's een zusje van een vriendje", waarvan je doodsbang was dat ze je (*kattenkwaad*) verraden had. Want daar moest je nog wel eens op passen en wij deden natuurlijk allerlei kwajongensstreken. En toen was ze later zeer beledigd, ze zei: "Ik heb jullie nooit verraden." Maar die is tot haar trouwen toe bij mij in de zaak geweest.

We gaan weer terug....De kindertransporten. Kunt u zich daar iets van herinneren. Dat was in Juni '43. Toen zat u er nog?

-Nee.

Toen was u al weg?

-Toen was ik er nog niet want ik ben pas in oktober gekomen.

Dan slaan we dit over. De fussillades in '44... wanneer bent u vertrokken?

-Ik ben in jan. ('44) vertrokken.

U bent te werk gesteld in 'Vught' bij de Philips vertelde u net. Hoe kwam u daar terecht?

-Dank zij het feit dat een van de gevangenen weer een vriend van een oom van mij was, die illegale correspondentie met die man had; mijn oom zei: "Er komt eendaags een neef van mij en die hebben ze erg te pakken gehad met het verhoor en dan moet je wel zorgen dat-ie bij Philips komt." Dus ik was stomverbaasd dat ik hooguit 14 dagen in 'Vught' zat en ik werd er 's avonds uitgeroepen. Dat ik moest mij morgen melden bij het Philipscommando. En daar hoorde ik pas hoe ik daar terecht was gekomen. Maar nogmaals: Ik was dus onhandig aan die lopende band nou ja... dat was niks voor mij.

Maar u heeft er wel prettig gewerkt?

-Ja, heel prettig.

Waren er contacten met mensen buiten het kamp?

- via Philips

Hoe ging dat?

-Dat weet ik niet meer precies maar... Philipsmensen... wat mij dus nog heel sterk... er werd later beweerd dat Philips... nou ja via die... dat was ene meneer Laagwater uit Ede. En die zat als gevangene en die had contact met burgermensen van Philips. En zodoende heb ik wel eens een keer... ik meen een briefje ontvangen en verstuurd via die Laagwater. Maar hoe dat in zijn werk ging, dat weet ik niet meer. En verder dacht ik dat er heel weinig mogelijkheden waren. Ik denk dat Philips wat.... en ik wou nog wel even dus vertellen dat...na wat ze toen zeidenkan me haast niet voorstellen.... dat Philips een rijksdaalder per uur per gevangene moest betalen wat... nou ja... abnormaal en daar zaten bijvoorbeeld alle mensen met de hand paperclips te buigen, gezellig pratend onder elkaar. Dat was net zo'n oude-heren-club. Moet je nagaan met een tangetje.... en dat je daar dan een rijksdaalder per uur voor moet betalen dus... Ik kan het altijd slecht hebben als ze dan zo heel erg over Philips roddelen. Het enige dat me dwars zit: na de oorlog hadden we niks meer, en toen heb ik Philips geschreven of ze niet een radiootje voor ons konden versieren omdat ik toch ook nog radiootjes voor ze in elkaar gezet had in 'Vught'. En daar gingen ze niet op in, daar trapten ze niet in.

Bent u ooit in de bunker opgesloten geweest?

-Nee.

Had u besef van de transporten, van de jodentransporten?

-Weinig, heel weinig. Wij hadden wel dat onze kleding - dat werd altijd gezegd - dat komt allemaal van wat de joden hier achter hebben moeten laten. Daar worden jullie nu mee gekleed. Alleen je broek en je jas - dat was dan de bekende paarse streep.... (*echte gevangenskleding - zie oa [6b] foto's van Vught*)

Wat mij nog als humor bijstaat was... er werden door dat kaal knippen zo ontzettend veel mensen ziek. En toen zeiden ze: "Laten we ze maar niet meer kaal knippen, maar een baan zo over het hoofd heen". Waarop natuurlijk de joodse humor weer bovenkwam, ze zeiden: "Zo, nu hebben we allemaal een goeie baan!". Maar ik heb daar heel weinig... ja.. nee... dat is denk ik grotendeels ook langs je heen gegaan.

Had u enig idee waar ze naar toe gingen?

-Nee.

Dat was niet bekend?

-Nee. En... ik denk, ondanks dat wij allemaal als Nederlanders - denk ik - gefrustreerd raken door het gezegde van: "Wir haben es nicht gewusst", denk ik dat heel veel mensen, ook in Duitsland, het niet geweten hebben. Wel dat het niet leuk was, maar... Ik weet wel dat mijn moeder had een.... we hadden een joodse vertegenwoordiger (5) die bij ons kwam, en mijn moeder die zei op een gegeven moment: "Ze hebben niet in de gaten wat ze boven het hoofd hangt". En mijn moeder had wat dat betreft een zeer vooruitziende blik. En die zegt: "Ik ga morgen naar Rotterdam", of Schiebroek woonden ze toen. "En ik ga ze waarschuwen en zeggen dat ze onder moeten duiken en dat wij daar eventueel wel voor zouden kunnen zorgen." Maar die kwam daar en ze

zei: "Nou ja.. het is natuurlijk niet leuk, maar een werkkamp..". De joden hadden het ook niet in de gaten. En toen mijn moeder, die heeft nogal fel van leer getrokken en die zei: "Als jullie zo stom als een idioot willen zijn, om dat te geloven, geef dan dat kind van je." Dat was toen drie, drie-en-een-half jaar "Geef die dan aan mij mee. Want dat kind hoeft toch niet de dupe te worden van de hufterigheid van de ouders?" Ja, die was echt fel. En die kwam 's avonds met dat kind thuis. En toen zijn die ouders gaan nadenken en hebben gezegd: "Ja, als mevrouw Snoek dat nou zo scherp ziet...." En ze zijn op het allerlaatste moment toch nog ondergedoken en ze hebben het allebei overleefd en het kind ook. Alleen, ja dan krijg je weer de ellende.... we hadden een mooi verhaal...je moest altijd mooie verhalen maken... We hadden gezegd: "Dat was een kind van een Rotterdamse familie en de ouders waren allebei met het bombardement omgekomen". Enne... nou ja, dan krijg je dat de burens gaan kletsen he, "'t ziet er toch wel een beetje joods uit hè?" Nou, we hebben het kind na een paar maanden.. terug moeten doen. De ouders waren in Nieuw-Vennep ondergedoken, in de Haarlemmermeer, bij een zeer bekende 'oom Hannes.' Ik weet niet of je die naam... Was een boomrooier van beroep, een vreselijke ruige kerel. Ik weet wel dat-ie de eerste keer bij ons kwam vanwege het feit dat de ouders van dat joodse jongetje bij ons zaten, dat wij dachten: "Nou ja, dat is verraad, dat is een misdadiger". Hij zag er ook... En later kwam-ie regelmatig, want dan moet-ie bonkaarten hebben. Die heeft 300 joden gered, die man. En zijn vader die is in 'Vught'... het was net zo'n ouwe Transvaalse boer, een grote witte baard... Ze hebben hem in het politie bureau gezegd: "Nou, we zullen de deur openlaten en ga maar!" Toen zei hij: "Nee, ze hebben me hier gehaald, ze kunnen me terugbrengen ook." Een broer van hem heeft het ook.... Ze woonden in een... Ik ben er wel eens geweest. De eerste keer dat ik kwam dacht ik: "Mijn hemel, zo'n huis... er moeten hier 14 joden ondergedoken zitten".... je zag niks. Nou ik werd er in gelaten, de vrouw van oom Hannes ging hem ophalen, want ze wist niet of ik te vertrouwen was, want ze was uiterst voorzichtig... "O.." Zei oom Hannes "O Willem, ben je d'r ook en he-je de bonkaarten bie-je?" En toen zei hij: "Nee, dat is allemaal goed." En toen, waar ze vandaan kwamen weet ik nog niet, maar in ene keer zat die kamer vol met joden. En die heeft het overleefd, oom Hannes... De jongens van ons moesten vreselijk lachen... tegen mei kwam-ie mijn moeder opzoeken. We woonden naast elkaar op een bovenhuis, alleen een plat zat er tussen de keukens en dan ging mijn vrouw er altijd even naar toe en zei: "Oom Hannes, wou je met ons mee eten want moeder is daar niet zo op ingesteld." Die man at zo onnoemlijk veel. De eerste keer, echt waar, de hele schaal met aardappels op het bord en de jongens hadden het nakijken. "Ah ja, laat ik een 'appeltje' meepikken." Maar die is later ook aan alle kanten geridderd en weet ik wat. Nou, daar bleef die man om lachen. Die was met geen tien paarden uit zijn... Dat was komisch.... Hij was zeer streng Christelijk. Dat proberen wij dan ook wel te zijn, maar dat lukt niet zo best... en hij vond dat mijn moeder ons niet streng genoeg opvoedde. En toen kwam-ie op een gegeven moment... ja, of we nog wat baby-spullen hadden want zijn zoon most trouwen. "Nou", dacht m'n moeder, "Dan kan ik hem eens eventjes terugpakken hè!". En die zegt: "Zo, dat is niet zo best oom Hannes, dat je zoon moet trouwen." En hij kijkt haar heel kinderlijk verbaasd aan en zegt: "Mens, hoe motten die jongens anders getrouwd komme?" Nou, prachtig!

We gaan weer terug naar 'Vught', als u het niet erg vindt. Hebt u ooit serieuze plannen gehad om te ontsnappen?

-In 'Vught' niet.

Weet u iets van ontsnappingen?

-Ja, dat is heel tragisch geweest. Er zat een man uit Gorinchem die nota bene elektricien was, en die zat 'heel zwaar'. Die had een tang die geïsoleerd was. Dus die had eruit kunnen komen. Die heeft het niet gedaan en dat is heel triest geweest. Hij is, na die leuke cabaret voorstelling op oudejaarsavond, is hij op nieuwjaarsdag weggehaald en toen is hij gefusilleerd. Terwijl hij de kans had.... Ik weet niet van verdere ontvluchtingen van 'Vught'. Ik ben dus later zelf ontvlucht in Duitsland. Maar in 'Vught' heb ik... heel weinig... Ik denk dat de mogelijkheden ook... Ik weet niet, ik heb ook nooit verhalen gehoord daarover.

En die man die gefusilleerd is, waarom was dat? Gewoon puur omdat ze hem uit de weg wilden hebben?

-Ja, die zat zwaar, maar waarvoor...de naam...Verspronk, Verspronk uit Gorinchem. En hij was dus elektricien. En hoe dan ook, of hij nou daar werk in 'Vught' deed dat hij daardoor de beschikking over die tang had of dat die tang van buiten naar hem... dat weet ik niet. Maar iedereen heeft gezegd: "Verspronk, zie dat je eruit komt, want je gaat er aan".... "Nou, nee, dat viel wel mee..." Hij heeft het niet gedaan. Maar ik heb verder van ontvluchtingen.... weet ik niks. Ook nooit plannen gehad daar.

Ondervond u indertijd fysieke of psychische hinder van het kamp?

-In 'Vught', nee.

Wanneer eindigde uw verblijf in het kamp Vught?

- 22 januari ('44), dus ik heb er een kleine drie maanden gezeten.

En u bent daarna op transport gesteld? U bent niet vrijgelaten?

-Nee. Wij gingen van 'Vught' naar Utrecht en daar ben ik dus... is er een rechtszaak geweest. En daar ben ik veroordeeld. Toen ben van Utrecht naar Duitsland.....

En veroordeeld tot..?

-Zeer grote verbazing - achteraf, ik zag het niet zo zitten. Ik was bang dat ik de doodstraf zou krijgen. Want ze hadden bij mij nl. Ausweissen en bonkaarten gevonden. En ik heb een ongelooflijk goede advocaat gehad: Meester Proosdij uit Amsterdam. Ik wou daar zelf eerst niet aan, aan een advocaat... Dit is een verloren zaak en dat kost veel te veel geld en alles. Kreeg toen een brief van mijn moeder dat ik..... ik had hatelijk geschreven: dat het die advocaten alleen maar om het geld is begonnen. Toen schreef m'n moeder; "Ik hoop dat je het er levend afbrengt en dat je er achteraf achter komt dat je beseft wat je eigenlijk zegt". Bleek n.l., die man wou zelfs zijn reiskosten niet vergoed hebben. En die kwam en ik zeg: "Nou... ik zie 't er niet inzitten...". En toen de tweede keer kwam hij en zegt hij: "Ja, jij zegt dat... maar er staat alleen maar: 'verdacht van', 'verdacht van'!!! Maar er is nergens een bewijs voor." Hij zegt: "Er is maar één mogelijkheid: die Duitsers hebben die bonkaarten en die Ausweissen op de zwarte markt verkocht, en dat is jouw geluk. Dat is de enige mogelijkheid anders weet ik het niet..." Die advocaat is zelfs zover gegaan, dat hij tijdens de rechtszitting heeft gezegd: "Ja, je moet er toch wel rekening mee houden dat deze jongen heel erg mishandeld is en ... hij heeft nooit iets gedaan!" En die heeft het zo weten te...

Van 'Vught' ben ik naar Utrecht gegaan, daar veroordeeld en daarna ben ik van Utrecht in diverse Duitse kampen en gevangenissen geweest. Tot de bevrijding.

-Nou, dat ziet er zo lekker uit daar moeten we maar even voor bidden hè? (Lunch)

En wat heeft u daar moeten doen?

Ik ben in November ontslagen als gevangene. Heb toen gewerkt op de fabriek in Bad Homburg wat in eigendom was van ene mevrouw Reimers, die bijzonder goed was voor haar buitenlandse arbeiders. Ik kon daar voldoende te eten krijgen. En ben daar gebleven totdat we ons moesten melden om stellingen te graven aan het front. En toen heb ik met een gevangenisvriend de benen genomen en zijn we in het 'Vogelsgebergte' terecht gekomen, waar ik als kind in huis ben ondergedoken bij een schaapherder, waar ik vele jaren nadien nog jaarlijks een bezoek bracht. En wiens kleindochter de huwelijksreis naar ons maakte. Ben ook geholpen in Bad Homburg door een familie Halbach, die mij geholpen heeft met bonnen en kleding en voedsel. En me de raad gaf: "Ga naar het 'Vogelsgebergte', daar zitten de minste Nazies." Dat was het zo'n beetje. En ben na de oorlog....

Hoe bent u teruggekomen?

-Lopende, bij Amerikanen ontvluchtende weer.... het was heel leuk. We zaten in een heel groot opvangcentrum in Trier. En we kregen daar alleen maar pap en biscuit en dat hing ons de keel uit. Dus we hebben de commandant gevraagd of hij ons geen baantje in de keuken kon geven want wij zijn per slot niet vrijwillig naar Duitsland gegaan maar 'politieke' gevangenen. En toen zei hij: "'t is jammer, morgen gaat er een transport naar Nederland, maar daar zijn jullie nog niet bij." En we hebben toen 's avonds gezegd: "Ja, ze zullen toch niet zo gek zijn als de Duitsers; alles natellen... of er 1200 mensen naar Nederland gaan... Ze zullen er wel niet op vallen als dat er 1202 zijn." Maar dat viel dus wel op! En de Commandant werd er bij gehaald en die stond eerst.... we moesten naar lengte gaan staan. Mij vriend was veel kleiner als ik die stond op een heel andere plaats. En eerst stond-ie bij mijn vriend; liet heel langzaam zijn linker oog iets zakken en toen kwam-ie bij mij en wou nog wel even duidelijk laten merken dat-ie 't in de gaten had. En weer ging dat oog zo... heel langzaam. "Nou ja, da's niet uit te zoeken; dan maar 1202!" En dus kwamen we als een van de eerste transporten in Brussel aan. We hebben een paar dagen... ja... 'k weet niet meer waar, in een fabriek of wat ook, en toen zijn wij daarvandaan naar Tilburg gegaan. Toen ben ik in de leerfabriek 'Arendonk' ondergebracht. En ik was in huis bij evacués uit de Betuwe, die ik kende, daar ben ik weggekomen doordat een Engelse kapitein mij ophaalde in opdracht van Generaal Hackett, die bij mijn familie in de oorlogswinter had ondergedoken gezeten. Dat is zo'n beetje in het kort het verhaal. En zodoende was ik een van de eersten, die terug was.

Wat heeft deze ervaring in uw leven betekend? Heeft u nog fysieke/psychische gevolgen hiervan?

-Voor m'n gevoel niet. Ik ben alleen....ja...lichamelijk ben ik er wel min of meer... maar goed: ik loop nog. En een gevoel van... voor mijn idee... ben ik na het verhoor dat ik gehad heb... na die tijd ben ik nooit meer bang voor de dood geweest. Toen heb ik wel de angst gehad voor de dood... maar toen dat verhoor achter de rug was dacht ik: "Nou nee, nou red ik het." En.... ja, ik denk dat ik tamelijk sterk kan relativieren daardoor en dat je ook... Ik heb in de jeugdvoorlichting heel vaak gezegd... We kwamen terug in een verwoest dorp. Niemand had iets, en er was een saamhorigheid die zo enorm was. Kerkelijke en politieke ruzies, dat was er helemaal niet. Iedereen hielp iedereen en in 1950 was het dorp opgebouwd en het gedonder begon weer: Kerkelijk, politiek,

buren en noem maar op. Ik heb daardoor eigenlijk... ja, het klinkt een beetje raar en een beetje cryptisch, maar de rijkdom van de armoe leren kennen. We hebben in Duitsland ook, toen ik daar z.g. vrij arbeider was, dan gingen we 's zondags altijd bedelen. Altijd met drie man. Eén die durfde het niet, maar die liep er met de koffer achteraan. Als we de zakken vol hadden werd dat in de koffer overgeladen en dan gingen wij weer verder. En dat liep ontzettend goed. Dat was een hele goeie handel, want 's avonds verkochten we dat brood weer voor tabak. We hadden veel te veel brood. Ja, dat is natuurlijk... ik kan nu nog - bij wijze van spreken - bepaalde boerderijen aanwijzen in de omgeving van Bad Homburg, dat ik zei: "nou, die gaven goed!". En het was heel komisch; die eerste keer dat wij uit bedelen gingen was in de z.g. 'oude stad' van Bad Homburg. En het was tegen kerstmis en mijn ondervinding was: je moet niet naar grote rijke huizen gaan want daar krijg je niks. Je moet bij de gewone man zijn. Dat dus een vrouw zei, ze had een zoon en ze gaf me een heel groot stuk appelgebak. En ze zij: "Mijn zoon is in dienst in Holland en nu heb ik zo het gevoel dat misschien mijn zoon van jouw moeder ook een stuk appelgebak krijgt." Maar ik had het idee dat mijn moeder geen stuk appelgebak aan een Duitser zou geven. Zulk soort ontmoetingen had je. En ik weet ook nog dat we een keer bij een boer kwamen en daar werden we op het middageten genodigd. En ja... "Wat zijn jullie voor mensen, waar kom je vandaan?" "Nederlanders". En die zei toen: "die Nederlanders zijn veel slimmer als Duitsers." Waarop ik zei: "dat is een geheel nieuw geluid voor me hier in Duitsland, waar baseert u dat op?" Hij zegt: "wij schopten de Joden er allemaal uit en die Nederlanders lieten al vanaf 1600 zoveel Portugezen toe en daar zijn de Hollanders rijk door geworden. Ze haalden de joodse handelsgeest binnen." En dat was voor mij toen wel een hele openbaring. Dat was natuurlijk ook de laatste maanden voor de bevrijding. Toen durfden de Duitsers iets meer te zeggen. En je hebt natuurlijk ook sterk het gevoel dat de Duitsers op het laatst dachten: "Ho, nou moeten we voorzichtig zijn, want wat staat ons te wachten." Maar het heeft lang geduurd voordat ze het doorhadden... ze hebben pas, denk ik, in maart door gekregen dat het een verloren zaak was. En toen zijn wij dus gevlucht... de eerste nacht hebben we in een schuur op het terrein van de fabriek geslapen. En wij dachten: "ach, 't is allemaal een janboel..." Maar achteraf heb ik van anderen gehoord dat, er is inderdaad heel erg naar ons is gezocht. Ze hebben alleen niet gedacht aan een schuur op het fabrieksterrein. Daar hebben ze gedacht: "dat is zo brutaal..." We zijn daar 's nachts toen het nog donker was al weggegaan. En we hadden een knaap bij ons die zei eerst: "Ja, ik ga met jullie mee." En later weer... durfde hij niet. Dat was een vrijgezelle man uit Amsterdam, adres en alles opgeschreven... en bleek: hij had 't Stalingrad aan het front niet overleefd. En wij hebben toen nog tegen hem gezegd: "Henk, moet je goed begrijpen, je bent zo stom bezig. Wij lopen natuurlijk risico met te ontvluchten maar ik denk dat dat risico veel kleiner is dan dat je naar het front gaat om stellingen te graven."

Nou, dan is de volgende vraag eigenlijk ook al beantwoord: Wat is er nadien met u gebeurd en met uw familie?

- We hebben het geluk gehad, we hadden het natuurlijk stikdruk, meteen na de oorlog. We hebben geen tijd gehad om over illegaliteit of iets te denken want we moesten de boel opbouwen en weer een paar centen zien te verdienen. We hadden niks. We kwamen in het huis van de luchtbescherming; dat was zo kaal als ik weet niet wat. Het enige dat er nog hing was een klok. En die hebben we maar voor het raam naar buiten gehangen want de hele dag kwamen mensen vragen hoe laat het was. Dus als we ze klok wilden kijken moesten we de voordeur uit naar buiten om op de klok te kijken. Mijn vrouw heeft dat precies zo meegemaakt. Ze komt uit de Betuwe. Ze waren de enigen in het dorp die nog een wekker hadden. Die hadden ze ook achterste voren op de vensterbank staan.

U was toen nog niet getrouwd neem ik aan.

-Nee, nee, nee, ik ben in '48 getrouwd.

En u heeft inmiddels, hoeveel kinderen?

-Vijf kinderen en twaalf kleinkinderen. Mijn vrouw kwam uit een heel groot gezin en ik wou altijd twaalf kinderen. Maar dat is me toch wel uit het hoofd gepraat.

U heeft een dagboek geschreven in uw Bijbel. Heeft u enig idee hoe u aan die Bijbel kwam?

-Die is mij toegestuurd toen ik in Utrecht in de gevangenis zat. En ik verbaas me erover dat ik die Bijbel altijd bij me gehad heb schijnbaar. En waar ik die had, weet ik niet. We hadden geen tassen of koffers of weet ik wat. Doordat mijn broer opgepakt werd in voorjaar '44 hebben we toen alles wat van papieren, wat kwaad kon, bij een bevriende relatie ondergebracht en daardoor is al die papietroep, die ik nog heb, bewaard gebleven, omdat ons eigen huis met alles wat erin en erop en eraan zat verbrand is. Maar zodoende is het overgebleven. Dit hier... o, dat is 'Wolvenplein'. Dit was een ramp met die stamkaarten. Dit was een distributie stamkaart en daar waren wij zover mee, wij konden deze feilloos vervalsen. En toen net de zaak goed ging draaien hadden de Duitsers het in de gaten. En toen kwamen er nieuwe stamkaarten en konden we helemaal opnieuw beginnen. Ja, dat was een ramp! Maar ik heb dus, de brieven die ik had, nog van Vught', die heb ik naar Utrecht gestuurd, maar daar heb ik nooit meer iets... ik hoef daar geen antwoord op te hebben hoor...

Denkt u dat het zin heeft, de jeugd van tegenwoordig - 50 jaar na dato- nog te confronteren met de gebeurtenissen uit de 2e W.O.?

- Ik denk het wel, als het op een goede en verantwoorde wijze gebeurt.

Zoals...?

-Niet te veel Indianenverhalen. Maar ik heb dus zeer bewust, toen wij kinderen kregen, met mijn vrouw overlegd: "Ik wil dat we die kinderen opvoeden zonder enig Nationaal gevoel!" 'k Heb ook geen Nationaal gevoel. En ik denk, dat als ze dat daar in voormalig Joegoslavië eens in praktijk brachten.... Ik ben er twee jaar terug, nee vorig jaar nog geweest met mijn oudste zoon. Daar word je koud van: dat Nationale gevoel en ik vind dat zo iets - ja ik ken maar een woord - debiels! Goed, wij Nederlanders kunnen ook bruggen bouwen, schepen bouwen, we hebben best wel kwaliteiten. Maar we zijn vergeleken met een Duitser op chemisch gebied weer achterlijk. En zo heeft ieder volk... als je bijvoorbeeld de kunstvoorwerpen in Afrika ziet, die kunnen wij niet maken, zo mooi. En ik denk dat wij erg moeten oppassen met alles wat naar Nationaal gevoel zweemt zelfs. Het enige dat ik aan Nationaal gevoel had, was vroeger als het Koninginnedag was en je zag dan al die scholen en al die kinderen, die geen van allen in de maat liepen... Dan wist mijn vrouw altijd precies... Ik zat dan ook uitvoerig in de Oranje Commissie, maar dat vond ik het mooist van de hele dag. Die optocht en die kinderen die daar met oranje petjes en vlaggetjes en weet ik wat... Maar dat ze niet in de maat liepen.. niet dat militaire... En ik ben altijd vreselijk dankbaar geweest dat ik niet naar Indië ben geweest. Dat is natuurlijk een blamage tot en met geweest. En wij meenden toen dat we die mensen gingen bevrijden! En ik denk dat toen de 'oud-zendingsmensen', die professor Verkuyl, dat die het allemaal wel eerder doorhadden en die hebben de regering gewaarschuwd en gezegd: "Help die mensen om zelfstandig te worden, laten we daar onze krachten aan geven. We moeten er geen soldaten naar toe sturen... dwaas." En dan denk ik: "Ja, we hebben een heleboel boter op ons hoofd." In het verleden, onze voorvaderen waren de beste slavenhandelaars van de wereld. Aan de andere kant: mijn broer is... ja... zeer links... rooie dominee of hoe je het noemen wil, en die wil mij dan nog een schuldbesef daarover aanpraten. Ik zeg: "Waar ben jij mee bezig? Jij zou het mij kwalijk nemen als wij de Duitse jeugd zouden veroordelen. Wat de vaders gedaan hebben.... en dan zou jij mij een schuldbesef willen (aanpraten) omdat ik een afstammeling ben van een slavenhandelaar of iets.." Dat vind ik dwaasheid. Ik moet eerlijk zeggen, we hebben hier regelmatig Duitse groepen op de camping. Ik heb er nooit enige moeite mee gehad.

Nu vertelde u net, u heeft de jeugd voorgelicht de laatste jaren.

-Ja, acht jaar.

En dat ging ergens vanuit?

-Ja , ik heb acht jaar, in het voorjaar, voornamelijk de maanden april en mei, jeugdvoorlichting gegeven uitgaande van de Commissie 'Jeugdvoorlichting Stichting Samenwerkend Verzet '40-45'. Ik heb dat met veel plezier gedaan en denk dat het, gezien de aandacht die de jeugd ervoor had, het een nuttig iets geweest is.

Dan heb ik tot slot nog een vraag: Ziet u parallellen tussen wat er toen in Kamp Vught gebeurde en hetgeen er heden ten dage in de wereld gebeurt?

-Ja, komen we weer op hetzelfde punt. De VLOEK van het NATIONAAL GEVOEL!!! Net zomin als ik haat heb tegen de Duitsers, heb ik het tegen niemand anders. Maar ik kan er echt ziek van worden als ik zie wat er in voormalig Joegoslavië gebeurt en wat er ook in andere Oostblok landen weer gebeurt. En de zotheid, dat men mensen veroordeelt op ras of Godsdienst of wat ook. Ik weet wel dat er een Engelse zender indertijd, in de oorlog, werd het bespottelijk gemaakt die jodenvervolging. Ja, je kunt net zo goed mensen met rood haar nemen. En dat zei ik een keer tegen een jood die bij ons ondergedoken geweest is. Die begon verschrikkelijk te lachen:"Nou, dan was ik dubbel de pineut geweest!" Maar ik vind, nee, Nationaal gevoel moeten we uitbannen.

Dit vind ik een keurige afsluiting van dit gesprek. Ik wilde u heel hartelijk dankzeggen voor de tijd die...

-Ik wil nog een mop vertellen. Dit is het enige dat ik... wat ik toch heel leuk vind dat ik dit heb... Dat was de laatste vergadering van de LO-LKP en toen zeggen ze "Iedereen die hier zit heeft recht op zo'n ding (herinnerings-schildje) alleen, de kas is leeg. Je moet het wel zelf kopen." En dat vond ik, dat heb ik altijd heel erg gewaardeerd. Ik denk "Jongens, schluss". De kas is leeg, betaal het zelf maar - kostte nog een hele rijksdaalder dus dat was niet zoveel. En dat vond ik leuk.

Heel hartelijk bedankt.

-Tot uw dienst en ik hoop dat u er wat aan heeft.

toelichtingen (van RS)

(1) mevrouw van Beuningen: volgens 'kleur bekennen', de autobiografie van J.M. Snoek (map 08a-02): *We hadden al eerder contact gehad met het "Rode Kruis-comité" te Vught dat, onder leiding van mevrouw van Beuningen, zich inspande om voedselpakketten het kamp in te krijgen. Nu kregen onze pogingen om voor de gevangenen textiel bij leveranciers los te peuteren een extra kleur: misschien zou ook Wim daar immers van profiteren.*

Mevrouw Blokland, de echtgenote van 'boer Blokland' en de moeder van Arie, kwam tijdelijk als dienstbode bij mevrouw van Beuningen in dienst; zodoende kon ze af en toe haar man zien en spreken. De gevangenen uit Vught kwamen namelijk af en toe de tuin van mevrouw van Beuningen 'doen')

(2a) Bij het Philipscommando moesten de gevangenen langer doorwerken, omdat het werk veel minder zwaar was. Anno 2007 wond Wim zich er nog over op, dat Philips de Duitsers moest betalen, voor het werk dat de gevangenen daar deden.

(2b) de heer Veldhuizen, vader van Eef Veldhuizen - zie later in dit interview

(2c) de paling kwam van Paulien Brusse-de Nooij (Jandochter), zij werkte in Makkum bij een palingrokerij

(3) Later bedacht Wim, dat dat helemaal niet kon; Himmler bezocht Vught toen hij daar al weg was

(4) Eef Velhuizen, haar naam komt in verschillende bestanden voor, oa dagboek Wim en familiechroniek

(5) Bertus Meijer en zijn vrouw Fie met zontje Leo (zie ook familiechroniek, dagboek Wim, publicatie Centraal Weekblad sept 2006)